

Nr 175.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa åtgärder för avhjälpande av lärarbristen vid de högre skolorna jämte i ämnet väckta motioner.

(2:a avd.)

I propositionen nr 153 har Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 7 mars 1952, föreslagit riksdagen att dels bemyndiga Kungl. Maj:t att för budgetåren 1952/56 meddela bestämmelser om rätt för folkskollärare att under tjänstledighet för studier åtnjuta lön med B-avdrag i enlighet med vad departementschefen förordat, dels medgiva, att ordinarie lärartjänster vid högre skolor inom de fyra nordligaste länen må tills vidare från och med budgetåret 1952/53 i den omfattning och på det sätt, departementschefen förordat, utbytas mot extra ordinarie tjänster, dels godkänna av departementschefen i övrigt förordade åtgärder för avhjälpande av ämneslärarbristen vid högre skolor, dels ock till Vissa åtgärder för avhjälpande av lärarbristen vid högre skolor för budgetåret 1952/53 under riksstatens åttonde huvudtitel anvisa ett reservationsanslag av 750 000 kronor.

I samband härmed har utskottet till behandling förehaft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Bergh* (I: 198) samt den andra inom andra kammaren av herr *Löfroth* och fru *Hellström* (II: 249), i vilka hemställts, att riksdagen måtte under rubriken Gemensamma universitetsändamål för budgetåret 1952/53 anvisa ett reservationsanslag å 200 000 kronor att användas till stipendier å 2 000 kronor till sådana studerande vid våra universitet och högskolor som förbinda sig att under lika lång tid som stipendiet åtnjutits efter vunnen behörighet tjänstgöra som lärare vid allmänna läroverk, kommunala realskolor och högre folkskolor i övre Norrland samt att bemyndiga Kungl. Maj:t att utfärda erforderliga bestämmelser i ämnet;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Nordenson m. fl.* (I: 423) och den andra inom andra kammaren av herr *Håstad m. fl.* (II: 595), i vilka hemställts, att det i Kungl. Maj:ts proposition föreslagna reservationsanslaget till Vissa åtgärder för avhjälpande av lärarbristen vid högre skolor måtte uppföras med ett från 750 000 kronor till

924 200 kronor ökat belopp för att möjliggöra en utvidgning av undervisningen i ämnena fysik, matematik och engelska vid Stockholms högskola;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Bergh* och *Lundgren* (I: 424) samt den andra inom andra kammaren av fru *Hellström m. fl.* (II: 594), i vilka hemställts, att riksdagen måtte besluta att kombinationer med mindre än 4 betygsenheter skola betraktas som tillfälliga krisanordningar och icke få leda till bestående kompetensnormer, att meritvärderingen vid tjänstetillsättning vid läroverken skall gynna den högre kompetensen för att stimulera till fullvärdig utbildning, att kortare kurser, speciellt ordnade för snabbutbildning och motsvarande fordringarna för 1 betygsenhet, skola stå under noggrann kontroll av universitet och högskolor, samt att en omprövning av hela frågan om rekryteringsbehovet skall ske så snart läget kan överblickas och då det kan fastställas, huruvida utvecklingen gått därhän, att svårigheterna bli bestående endast i vissa ämnen och att de i propositionen nr 153/1952 angivna åtgärderna således skola kunna avvecklas för övriga ämnen;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Berg* och *Lundgren* (I: 425) samt den andra inom andra kammaren av fru *Hellström m. fl.* (II: 592), i vilka yrkats, att riksdagen måtte dels avslå Kungl. Maj:ts förslag att ordinarie lärartjänster vid högre skolor inom de fyra nordligaste länen må tills vidare från och med budgetåret 1952/53 i viss omfattning utbytas mot extra ordinarie tjänster, dels att lärare vid högre skolor inom Västerbottens och Norrbottens län skola erhålla en löneplacering, som med tre löneklasser, dock högst två över den högsta för ifrågavarande tjänst gällande löneklassen, överstiger vad eljest skolat gälla, och att lärare inom Västernorrlands och Jämtlands län på motsvarande sätt uppflyttas i två resp. en löneklass, dels ock att därest riksdagen icke skulle bifalla sistnämnda yrkande hos Kungl. Maj:t anhålla om förslag till riksdagen om särskild löneförstärkning för ifrågavarande lärare;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Holmbäck m. fl.* (I: 426) och den andra inom andra kammaren av herr *Kyling m. fl.* (II: 591), i vilka hemställts, att anslaget till naturstipendier m. m. måtte ökas med 100 000 kronor för att möta det ökade behovet av sådana stipendier i samband med inrättande av särskild filosofisk ämbetsexamen för folkskollärare;

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Ohlon m. fl.* (I: 427) och den andra inom andra kammaren av fru *Sandström m. fl.* (II: 593), i vilka yrkats att riksdagen vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 153 ville beakta och godkänna de i motionerna anförda synpunkterna, samt att riksdagen ville besluta, att det av Kungl. Maj:t äskade reservationsanslaget av 750 000 kronor till Vissa åtgärder för avhjälpan av lärarbristen vid högre skolor för budgetåret 1952/53 delvis

måtte få användas för kompletteringskurser i matematik, motsvarande fordringarna för ämnet specialmatematik i studentexamen, enligt de anvisningar, som i motionen förslagits.

I den mån redogörelse i det följande icke lämnas för motiveringen för de motionsvis framställda förslagen får utskottet hänvisa till motionerna I: 198, I: 423, I: 425, I: 426, I: 427, II: 592 och II: 594.

Inledning.

I ett den 6 december 1951 avgivet betänkande med förslag till vissa åtgärder för avhjälpande av lärarbristen vid de högre skolorna erinrar *L ä r o v e r k e n s k r i s u t r e d n i n g* inledningsvis att utredningen tidigare i betänkandet med hemställan om lönereglering för ämneslärare vid högre skolor framhållit den avgörande vikten ur rekryteringssynpunkt av en förbättrad löneställning för de högre skolornas lärare. Endast genom en betydande lönehöjning kunde den tillströmning till lärarbanan åstadkommas, som erfordrades om de högre skolornas lärarbehov skulle kunna tryggas.

Samtidigt som utredningen än en gång kraftigt understryker nämnda hemställan och betonar löneregleringens nyckelposition bland ifrågakommande åtgärder för ökning av rekryteringen till läroverkslärarbanan, framlägger utredningen förslag till vissa andra åtgärder, som behöver omedelbart vidtagas, om lärartillgången för de närmaste åren skall kunna i rimlig utsträckning säkerställas. Det gäller i detta fall både *åtgärder på längre sikt av permanent karaktär*, avseende utbildningen till läroverkslärare, och *speciella krisåtgärder*, äsyftande att så snabbt som möjligt få fram lärarreserver, som utan att äga vanlig kompetens dock bör kunna på ett någorlunda tillfredsställande sätt handha undervisningen på realskolestadiet.

S k o l ö v e r s t y r e l s e n yttrar, att bristsituationen, vilken sedan några år varit kritisk och för varje år förvärrats, inom kort kommer att få sådana dimensioner, att verkliga krafttag för dess avhjälpande blir ofrånkomliga. Skall man kunna bemästra svårigheterna utan drastiska åtgärder, som väsentligt försämrar utbildningsmöjligheterna för ungdomen, måste man tillvarataga alla de möjligheter, som står till buds att göra lärarbanan lockande och utbildningen effektiv.

K a n s l e r n f ö r r i k e t s u n i v e r s i t e t understryker med skärpa nödvändigheten av att åtgärder vidtages i syfte att genom effektivisering och rationalisering av den ordinarie utbildningen av filosofie magistrar få till stånd en ökad utbildningskapacitet och en förkortad studietid.

F o l k s k o l l ä r a r f ö r b u n d e n s s t y r e l s e r finner de av utredningen föreslagna åtgärderna att förkorta studietiden till fil. ämbetsexamen samt att väsentligt förbättra läroverkslärarnas lönevillkor nödvändiga för att i framtiden säkra tillgången på akademiskt utbildade lärare.

Sveriges förenade studentkårer (SFS) framhåller, att åtgärder för lärarbristens hävande främst bör avse förbättring av utbildningen av filosofie magistrar och av läroverkslärarnas löner.

Läroverkslärarnas riksförbund framhåller den försämring av läroverksundervisningens kvalitet, som bristen på kompetenta lärare medfört och i ännu högre grad kommer att medföra. Förbundet delar utredningens uppfattning, att krisituationen vid läroverken nu blivit så svår, att man måste välja mellan å ena sidan att skärpa ransoneringen av utbildningstillfällena, å andra sidan att genom en sänkning av kraven på lärarkompetensen söka locka så många folkskollärare och studenter som möjligt att utbilda sig för tjänstgöring i läroverken.

Målsmännens riksförbund hemställer, att åtgärder skyndsamt vidtages i syfte att råda bot för krisläget vid de högre skolorna.

Lärarbehov och lärarbrist.

Krisutredningen erinrar om att lärjungetillströmningen till de högre skolorna under 1950-talet, då 40-talets stora årskullar rycker in i skolorna, är i hög grad svårbedömlig. Undervisningsrådet Lundblad har inom 1949 års arbetskraftsutredning utfört *beräkningar, avseende sexårsperioden 1951—1956*. Denna prognos förutsätter i stort sett kontinuitet i utvecklingen.

Det totala antalet klassavdelningar skulle enligt de nya kalkylerna utfalla på följande sätt.

År	1951	1952	1953	1954	1955	1956
Antal avdelningar.....	5 728	6 095	6 565	7 181	7 972	8 922

I anslutning till här anförda siffror beräknas den erforderliga *nyrekryteringen av ämneslärare i teoretiska läroämnena* på följande sätt:

År	1951	1952	1953	1954	1955	1956	Summa
Ersättningsbehov.....	+ 135	+ 160	+ 175	+ 190	+ 200	+ 200	+1060
Utvidgningsbehov.....	+ 335	+ 395	+ 510	+ 660	+ 835	+1000	+3735
Korrektion för timplaneändringar	- 60	- 60	+ 20	- 10	+ 5	- 10	- 115
Totalbehov	+ 410	+ 495	+ 705	+ 840	+1040	+1190	+4680

Utredningen finner, att de höga talen måste inge oro. Årsbehovet av nya lärare skulle under periodens sista år vara nära tre gånger så stort som det för år 1951 beräknade.

Undervisningsrådet Lundblad har även gjort en beräkning av de erforderliga

derliga lärarnas *fördelning på olika studieriktningar*. Totalsiffrorna för sexårsperioden framgår av följande tablå:

teologisk studieriktning	385
historisk studieriktning	765
filologisk studieriktning:	
klassiska språk	125
moderna språk	830
modersmålet + moderna språk	845
matematisk studieriktning	1 210
biologisk studieriktning	520
Tillsammans	4 680

Dessa siffror finner utredningen på sätt och vis ännu mera oroväckande. Icke mindre än 37 procent av rekryteringsbehovet skulle falla inom *de naturvetenskapliga ämnesgrupperna*, där lärarbristen redan nu är stor.

Examinationen av filosofie magistrar utgjorde under åren 1948—1950 respektive 213, 246 och 268. 70 procent av dessa kan beräknas ägna sig åt lärarbanan, av naturvetare dock en lägre procent. Enär antalet vid universiteten och Stockholms högskola i filosofiska fakulteten inskrivna studenter avsevärt ökat under de senaste åren, anser sig utredningen emellertid kunna räkna med *ett tillskott av 1 500 magistrar* till lärarbanan *under åren 1951—1956*, varvid likväl påpekas den för naturvetarna efter 1944 nedåtgående kurvan.

Även om de ovissa faktorerna för den stundande utvecklingen är många och en prognos för närvarande erbjuder större vanskligheter än tidigare, *beräknar utredningen för den närmaste 6-årsperioden nyrekryteringsbehovet av lärare för det högre skolväsendet till (4 680 + 130 =) omkring 4 800*. Härvid bör icke heller förbises, att vid ingången i denna period redan under läsåret 1950/51 förefinnes brist på kompetenta läroverkslärare till ett antal av omkring 550, vilkas tjänster för närvarande betrides av personer utan kompetens eller av pensionerade lärare eller genom lärares övertimmar. Strängt taget kommer nyrekryteringssiffran på detta sätt upp till över 5 300.

Den normala akademiska utbildningen.

Utredningen behandlar uteslutande frågan om lärarkompetensen för tjänstgöring i realskolan och jämförliga skolformer, varvid utredningen starkt understryker, att ämbetsexamen motsvarar den utbildning, som behövs för en fullgod undervisning å realskolestadiet.

Bland de åtgärder, som vid sidan av en lönereglering är ägnade att öka tillströmningen till läroverkslärarbanan, anser utredningen en möjlig begränsning av den akademiska studietiden vara en av de viktigaste. *Universitetsberedningen* har bland annat föreslagit, att *antalet obligatoriska be-*

tygsheter i ämbetsexamen minskas från 7 till 6, varjämte den obligatoriska kursen i psykologi samt pedagogikens teori och historia skall utgå ur fordringarna för ämbetsexamen och överföras till den praktiska lärarutbildningen. Beredningen har räknat med *1 betyg per termin om 5 månader* såsom det normala och uppenbarligen tänkt sig — framhåller utredningen — 8 terminer endast mera undantagsvis i särskilt krävande ämneskombinationer.

Utredningen tillstyrker beredningens ifrågavarande förslag.

Remissmyndigheterna tillstyrka i princip beredningens förslag i fråga om den normala akademiska utbildningen.

Lokal- och personalförhållanden vid vissa naturvetenskapliga institutioner.

Krisutredningen påyrkar att alla åtgärder, som nu kan vidtagas för en *upprustning av de naturvetenskapliga skolämnena vid universiteten och Stockholms högskola i fråga om lokaler och lärarkrafter*, omedelbart vidtages och att *en detaljerad plan snarast uppgöres* under medverkan av respektive universitet och högskolor för att möjliggöra en årlig utbildning av erforderligt antal magistrar.

Vidare tillstyrkes förslag från professorerna i botanik, växtbiologi och zoologi i Uppsala om *en propedeutisk kurs i matematik, fysik och kemi* därstädes för sådana studerande i de biologiska ämnena, som i de nämnda tre skolämnena icke inhämtat fordringarna för studentexamen på reallinjen. Ett *anslag av 1 875 kronor årligen* skulle erfordras för ändamålet. Utredningen framhåller, att kursen synes vara ägnad att i sin mån bidra till en förkortning av biologilärarnas utbildningstid och öka tillgången på kompetenta biologilärare. Kursen skulle omfatta 75 timmar och ledas av en läroverkslärare.

Universitetskanslern vitsordar, att lokal- och personalförhållandena vid vissa universitets- och högskoleinstitutioner endast möjliggör mottagandet av ett begränsat antal studerande. Vid en ökning av studentantalet genom de föreslagna krisåtgärderna blir utökningsbehovet givetvis accentuerat. Kanslern har vidare icke något att erinra mot utredningens förslag beträffande en kompletteringskurs i Uppsala. Om det skulle visa sig erforderligt att vid Lunds universitet och Stockholms högskola anordna motsvarande kurser, torde medel böra avses jämväl för detta ändamål.

Utvägar att balansera tillgång och efterfrågan på lärare.

Utredningen räknar med ett *behov av 4 000 nya lärare under perioden 1951—1956*. Därvid torde *en viss ökad ransonering av platser i realskolan* bli ofrånkomlig, motsvarande några 100-tal lärare, vilket skulle innebära, att eventuellt något tiotusental barn under perioden icke kunde mottagas

i de högre skolorna. Om man räknar med ett behov av 4 000 nya lärare och uppskattar antalet disponibla filosofie magistrar till 1 500 och mera tillfälliga hjälpkrafter till 1 000, skulle det återstå att fylla ett behov av 1 500 lärare. Enligt utredningen böra ansträngningarna inriktas på att åstadkomma ett tillskott av lärare med något kortare utbildning än ämbetsexamen kräver. Utredningen föreslår en viss *snabbutbildning* av lärare. Siffran 1 500 skulle nås, om under *läsåren 1953/54—1956/57 årligen 400 på detta sätt utbildade lärare* kunde stå färdiga att rycka in i läroverksundervisning.

Lärare med partiell ämbetsexamen.

Utredningen förordar bl. a. följande särskilda kompetensformer:

a) *folkskollärarexamen* och tentamina för filosofisk ämbetsexamen med 4 betygsheter; för lärare med dylik kompetens inrättas särskilda ordinarie och extra ordinarie tjänster;

b) *övningslärarutbildning* och tentamina för filosofisk ämbetsexamen med 4 betygsheter jämte en termins *praktisk ämneslärarutbildning*; lärare med sådan kompetens avlönas såsom ämneslärare;

c) *folkskollärarexamen* och tentamina för filosofisk ämbetsexamen med 2 à 3 betygsheter: dylik kompetens avses för partiell tjänstgöring, för vilken skall utgå arvode utöver folkskollärlönen;

d) *folkskollärarexamen* och *begränsad kompetens* för befattning som *kristendomslärare*; anställningsformer motsvarande de under a) och c) angivna.

Skolöverstyrelsen tillstyrker i huvudsak utredningens förslag. Överstyrelsen ifrågasätter emellertid, om folkskollärare utan de för dispens från *praktisk lärarkurs* enligt praxis erforderliga 8 terminernas tjänstgöring skall behöva genomgå fullständig lärarkurs för att ernå behörighet till ämneslärartjänst vid högre skolor. Då en sådan lärare har en pedagogisk utbildning, låt vara avsedd för ett annat stadium, kunde det anses tillräckligt med en kompletterande utbildning, som icke behövde kräva en hel termin.

Statsskontoret ansluter sig i huvudsak till utredningens förslag.

Universitetskanslern understryker, att en bestämd kategori-klyvning i löneavseende måste ske mellan adjunkter med full kompetens och de folkskollärare, som utbildas på någon av de angivna vägarna.

Folkskollärarexamen och 4 betygsheter i filosofisk ämbetsexamen.

Utredningen förordar, att de 4 betygsheterna i regel skall bestå av 2 betyg i vardera av 2 ämnen. I dubbelämnena, såsom modersmålet och biologi, är utredningen dock beredd att godtaga betygskombinationen 1 + 1. Även i vissa individuella fall anser utredningen, att en betygskombination av 2 + 1 + 1 kan accepteras. Folkskollärare med 4 betygsheter i tentamina för filosofisk ämbetsexamen skall tillerkännas rätt att genomgå *prak-*

tisk lärarkurs, som oberoende av längden av föregående tjänstgöring bör omfatta endast en termin. Utredningen räknar dock med att dispenser från detta slag av lärarutbildning kommer att beviljas i stor utsträckning. *Ordinarie och extra ordinarie tjänster* bör inrättas vid statliga och högre kommunala skolor för lärare, som förvärvat ifrågavarande behörighet (särskild behörighetsförklaring förutsättes). Utredningen anser sig icke — med hänsyn till ifrågasatt lönereglering — böra göra något uttalande om *lönesättningen* men betonar önskvärdheten av att den blir sådan, att den får en vederbörligen stimulerande verkan.

S k o l ö v e r s t y r e l s e n tillstyrker krisutredningens förslag.

U n i v e r s i t e t s k a n s l e r n biträder utredningens förslag beträffande betygskombinationen 2 + 2 men förklarar sig icke beredd att godtaga kombinationen 1 + 1 i dubbelämnen.

Folkskollärarexamen och 2 à 3 betygsenheter i filosofisk ämbetsexamen.

K r i s u t r e d n i n g e n räknar icke med att genomförandet av förslagen under a) och b) skall frambringa tillräckligt antal ämneslärare. Andra åtgärder måste därför övervägas.

Utredningen föreslår en kompetens för partiell tjänstgöring i realskolan för folkskollärare med 2 à 3 betyg i ämbetsexamen. Utredningen understryker värdet av *2-betygskompetens i åtminstone ett ämne* såsom den för realskolestadiet behövlige, men utredningen vill icke, när det gäller denna begränsade behörighet, underkänna värdet av *1-betygskurser i 2 ämnen*. Den omständigheten måste väga tungt, att lärare med denna utbildning blir mycket användbara i de mindre skolorna. En förutsättning för anordningen är dock, att 1-betygskurserna utarbetas med stor omsorg och med noggrant beaktande av skolundervisningens behov, även om det i fråga om ett eller annat ämne skulle visa sig svårt att helt hålla sig inom 5-månadersramen.

Folkskollärare, som på detta sätt förvärvat 2 eller 3 betyg i tentamen för ämbetsexamen, bör vid tjänstgöring i högre skola erhålla ett *arvode*, som överstiger vad som utgår till folkskollärare, vilken utan särskild vidareutbildning tjänstgör i högre skola. Detta bör tillmätas så, att det ger kompensation för den akademiska tilläggsutbildningen samt verkar stimulerande.

Undervisningskompetens i *modersmålet* föreslås skola kunna erhållas antingen genom 1 betyg i vardera av ämnena nordiska språk och litteraturhistoria eller 2 betyg i nordiska språk. Om *statskunskap* göres obligatoriskt, bör för kompetens som historielärare i realskolan fordras antingen 1 betyg i historia och 1 i statskunskap eller 2 i historia.

S k o l ö v e r s t y r e l s e n tillstyrker utredningens förslag.

U n i v e r s i t e t s k a n s l e r n anser sig med tvekan böra såsom en nöd-

fallsåtgärd tillstyrka utredningens förslag. För ifrågavarande kompetens synes enligt kanslerns mening ovillkorligen böra uppställas krav på 2 betyg i ett ämne samt sammanlagt 3 betyg för dubbelämnena.

Fortbildningskurser för folkskollärare m. fl.

Krisutredningen ingår även på frågan, huruvida det icke med hänsyn till lärarbristens omfattning blir nödvändigt att som en krisåtgärd skapa någon form av *fortbildning av folkskollärare, som icke kan utnyttja de föreslagna möjligheterna till akademiska studier* för förvärvande av viss behörighet som ämneslärare på realskolestadiet.

Utredningen föreslår att *universitetskurser anordnas i matematik, fysik, kemi, zoologi och botanik* och att på grund av det stora lärarbehovet i dessa ämnen *två kurser* kommer till stånd i *varje ämne*. Utredningen fortsätter:

Enklast är det att organisera decentraliserad universitetsundervisning i matematik. Universitetsundervisning i fysik torde icke kunna ordnas annat än i direkt anslutning till universitet eller högskola. Fysikkurserna bör därför förläggas till exempelvis Stockholm och Göteborg. Fördelen med kurser i dessa städer är också, att där finns ett bredare rekryteringsunderlag än på andra håll. Utan att för övrigt nämna någon bestämd stad framhåller utredningen, att vid planering av universitetskurserna under alla förhållanden övre Norrland, där lärarbristen är mest oroväckande, bör komma i fråga.

Eftersom den ifrågasatta utvidgningen av universitetens verksamhet motiveras av den aktuella krissituationen i de högre skolorna, ligger det i sakens natur, att rätten att deltaga i denna form av akademisk undervisning måste vara begränsad. Utredningen har utgått ifrån att sådan rätt främst bör tillkomma *folkskollärare (övningskollärare) och övningslärare*, i enlighet med vad som gällde för de tidigare fortbildningskurserna i fysik och kemi. Därutöver bör kurserna också vara tillgängliga för *personer utan akademisk examen, som avlagt vanlig eller teknisk studentexamen* och dokumenterat sin användbarhet som lärare i överensstämmelse med vad skolöverstyrelsen anförde i sin hemställan om anslag till fortbildningskurser under budgetåret 1951/52. Vid konkurrens om plats i kurs bör dock i regel väl vitsordad folkskollärare på grund av sin praktiska lärarutbildning ha företräde.

I fråga om förkunskaper måste de av universitet eller högskola uppställda fordringarna för deltagande gälla.

De sammanlagda kostnaderna för två kurser i vart och ett av ovannämnda ämnen beräknar utredningen för budgetåret 1952/53 till 98 700 kronor, frånsett vissa eventuella utgifter för reseersättningar, stipendier och engångsanslag för anskaffande av materiel.

Skolöverstyrelsen tillstyrker utredningens förslag, och statskontoret ansluter sig i princip till detsamma.

Universitetskanslern förordar, att här ifrågavarande kurser — därest de anses böra komma till stånd — organiseras av universiteten (högskolorna). Närmare undersökning synes kanslern erforderlig rörande

de resurser, som med avseende å lokaler och lärare kan stå till buds och under vilka former undervisningen bör bedrivas och vederbörlig examination förrättas. Det torde få ankomma på kanslersämbetet att, sedan nämnda utredning verkstälts, i samråd med skolöverstyrelsen taga ställning till de praktiska problem, som sammanhänger med kursernas anordnande.

Sveriges förenade studentkårer avstyrker, att kurser anordnas på det sätt krisutredningen föreslagit.

Läroverkslärarnas riksförbund accepterar utredningens förslag.

Ekonomiska stödåtgärder m. m.

Krisutredningen finner det angeläget, att *de studentsociala stödåtgärderna* ytterligare vidgas och effektiviseras, icke minst i vad avser de lägre akademiska studierna och däribland studierna för filosofisk ämbetsexamen.

Utredningen anser det nödvändigt, att *särskilda åtgärder* vidtagas för att stimulera *folkskollärare och övningslärare till akademiska studier*. Löneförmånerna vid den högre skolan kan visserligen, anför utredningen, betyda en icke obetydlig inkomstökning och en högre tjänsteställning men torde icke komma att anses så stora och kanske icke heller så säkert inom räckhåll, att de uppväger betänkligheterna mot att avstå från en anställning och kasta sig in på högskolestudier.

De ekonomiska stödåtgärder, som närmast synes böra komma i fråga, är dels *förmånliga tjänstledighetsvillkor*, dels *särskilda stipendier*.

Utredningen föreslår ändring i avlöningsreglementet för folkskollärare till överensstämmelse med statens allmänna avlöningsreglemente i det hänseendet, att folkskollärare skall kunna få *B-avdrag under tjänstledighet* för studier för vinnande av högre lärdomsmeriter i visst ämne.

Vidare föreslår utredningen, att folkskollärare eller övningslärare under studietiden skall kunna erhålla *stipendium* på vissa villkor. Stipendium skall icke utgå under den tid, då den studerande åtnjuter B-avdrag, eller över huvud taget under det budgetår, då B-avdrag åtnjutes.

För *studier vid universitet eller högskola* föreslås stipendiebeloppet utgöra *2 000 kronor* för år räknat. För detta ändamål beräknar utredningen att för budgetåret 1952/53 skulle erfordras ett belopp av 600 000 kronor. Utredningen utgår från att sådan stipendiat, som nu avses, också skall kunna erhålla *räntefritt studielån* eller *lån med statlig kreditgaranti*.

För personer, som begagnar sig av den *kursundervisning* utredningen föreslagit, föreslås ett stipendiebelopp av *500—800 kronor*. Beloppets storlek i varje enskilt fall föreslås skola bestämmas av skolöverstyrelsen med hänsyn till kursens längd. Därest stipendiaternas antal uppgår till det beräk-

nade (högst 192), skulle stipendiebehovet för budgetåret 1952/53 utgöra omkring 125 000 kronor.

Med hänsyn till omöjligheten att beräkna antalet studerande, som kommer att begagna sig av de olika utbildningsvägarna (antalet folkskollärare med B-avdrag inräknat), hemställer utredningen, att erforderliga stipendie-medel beviljas under ett *förslagsanslag*. Därest så sker, torde för budgetåret 1952/53 ett belopp av 650 000 kronor vara tillräckligt.

Slutligen hemställer utredningen om ytterligare några åtgärder i syfte att stimulera intresset för lärartjänstgöring och vidareutbildning. Dessa gamla *reseersättning* och *viss dagersättning vid vikariatstjänstgöring*.

S k o l ö v e r s t y r e l s e n tillstyrker krisutredningens förslag.

U n i v e r s i t e t s k a n s l e r n har intet att erinra mot utredningens förslag i vad avser B-avdrag, ej heller mot rätt för folkskollärare att vid universitetet kunna erhålla räntefria studielån, lån med statlig kreditgaranti och naturastipendier. Däremot anser sig kanslern, i likhet med flertalet av de i ärendet hörda akademiska myndigheterna, icke böra tillstyrka krisutredningens förslag om *stipendier* å 2 000 kronor till folkskollärare, som bedriver akademiska studier. Genomförandet av ett dylikt förslag skulle medföra en icke önskvärd kategoriklyvning av universitetsstuderandena med folkskollärarna som en särskild privilegierad grupp. För folkskollärare, som inriktar sina studier på partiell kompetens med 2 å 3 betyg, torde för-månen av tjänstledighet med B-avdrag under en stor del av studietiden få anses till fyllest. De folkskollärare, som går utbildningsvägen med en 4-betygsexamen, blir härigenom kompetenta till lärartjänster i högre löne-ställning, varför man torde kunna räkna med att denna utbildningsväg blir lockande utan särskilda stipendier. Huruvida stipendier bör avses för del-tagare i de föreslagna fortbildningskurserna, bör prövas i samband med de överväganden, som måste äga rum beträffande kursernas organisation m. m.

Kanslern föreslår slutligen, att för den ökade akademiska undervisningen för motverkande av lärarbristen äskas ett *klumpanslag av förslagsvis 750 000 kronor*.

Speciella åtgärder för avhjälpande av lärarbristen i Norrland.

Krisutredningen lämnar en redogörelse för *den nuvarande bristsituationen*. Av uppgifter rörande antalet ledigförklaranden vid högre allmänna läroverk, realskolor och samrealskolor, utan att tjänst kunnat tillsättas, dels år 1946, då en tydligt markerad krissituation redan uppstått, dels år 1950 framgår, att läget undergått en hastig försämring. Tydliga skiljaktigheter mellan de fyra nordligaste länen kunna icke konstateras. Däremot finner utredningen med full säkerhet ådagalagt, att övre och mellersta Norrland drabbats avse-värt hårdare av lärarbristen än landet i övrigt. Utredningen upplyser vidare,

att av 30 vid högre allmänna läroverk i undersökningsområdet 31/12 1950 vakanta lektors- och adjunktstjänster 19 stått obesatta mindre än två år och 11 över två år samt att beträffande 48 vid samrealskolorna samma dag vakanta tjänster motsvarande siffror är 39 och 9. De ordinarie tjänsterna är till betydande del vakanta såsom framgår av följande sammanställning:

	Antal ord. tjänster 1950/51	Antal vakanta tjänster 31/12 1950
Högre allmänna läroverk:		
lektorstjänster	69	11
adjunktstjänster	178	18
ämneslära­rinnetjänster	23	1
	<hr/> 270	<hr/> 30
Samrealskolor:		
adjunktstjänster	101	43
ämneslära­rinnetjänster	26	5
	<hr/> 127	<hr/> 48

Inom samtliga undersökta skolformer är således, anför utredningen, brist­läget betydligt allvarligare för de högre skolorna i övre och mellersta Norr­land än i det övriga landet. Allvarligast är situationen för de kommunala mellanskolorna och de högre folkskolorna, för båda 47 procent. Således be­strides i det närmaste hälften av all undervisning i läroämnen inom dessa båda skolformer av icke kompetenta lärare. Läget kommer utan tvivel att snabbt försämrast.

K r i s u t r e d n i n g e n finner det icke möjligt att anvisa utvägar att ens tillnärmelsevis avhjälpa lärarbristen vid de högre skolorna i Norrland utan inskränker sig till att föreslå åtgärder, ägnade att så långt görligt är begränsa lärarbristens skadeverkningar, och att anvisa utvägar för att av­veckla en på ordinär väg olösbar krissituation vid en högre skola. Utgående från grundsatsen att den otillräckliga arbetskraften bör så fördelas, att ingen del av landet bringas i ett alldeles ohållbart läge, föreslår utredningen åtgärder, ägnade att leda till en viss måttlig omfördelning av arbetskraften. Utredningen ifrågasätter endast åtgärder, som kan realiseras i nuvarande läge, som snabbt kan genomföras och som kan väntas ge verklig effekt. Därvid tänkbara åtgärder kan betecknas som antingen *dirigerande* eller *stimulerande*.

Utredningen föreslår, att *extra ordinarie adjunks- och ämneslära­rtjänster ledigförklaras or­ts- och ämnesbundna*, dock med möjligheter till undan­tag i särskilda fall.

S k o l ö v e r s t y r e l s e n avstyrker utredningens förslag beträffande or­ts- och ämnesbundenhet för extra ordinarie tjänster:

Åtgärden skulle sannolikt ej få nämnvärd effekt, då icke ens ordinarie tjänster i avsedda ämnen lockar sökande. Den skulle också göra lärarbanan mindre attraktiv. Enligt överstyrelsens erfarenhet skulle anordningen medföra ett omfattande administrativt merarbete, som överstyrelsen ej kan åta sig utan personalförstärkning. Överstyrelsen anser dock, att vissa förbehåll kan göras för Norrland, där så kan vara av betydelse.

Utredningen har diskuterat frågan om införande av *provisorisk avlöningsförbättring* till alla heltidsanställda ämneslärare vid de högre skolorna i Norrland. Utredningen anser sig emellertid för närvarande böra avstå från att framlägga förslag om provisorisk avlöningsförstärkning till lärare vid högre skolor i övre och mellersta Norrland av i huvudsak följande skäl:

Med säkerhet ha åtskilliga mindre, icke centralt belägna skolor i mellersta och södra Sverige lika stora svårigheter med lärarrekyteringen som de norrländska. Med stor sannolikhet skulle en generell avlöningsförstärkning till lärarna i Norrland få till följd, att ett betydande antal skolor i den övriga delen av landet ställdes inför mycket svårbemästrade rekryteringsproblem.

Det är icke heller säkert, att en avlöningsförstärkning skulle bringa avsedd hjälp åt ens flertalet högre skolor inom Norrland, vilket särskilt gäller de nu sämst lottade.

Åtgärden skulle också medföra konsekvenser i form av krav från en rad andra tjänstemannagrupper i Norrland.

Skolöverstyrelsen delar icke utredningens uppfattning. Enligt överstyrelsens mening är en avlöningsförstärkning den effektivaste åtgärden att förbättra lärarrekyteringen i övre och mellersta Norrland. Överstyrelsen föreslår, att lärare vid högre skolor inom *kallortsområdena III—VI* erhåller en löneplacering, som med *tre löneklasser*, dock högst två över den högsta för ifrågakarande tjänst gällande löneklassen, överstiger vad som eljest skolat gälla, och att lärare inom *kallortsområdena I—II* respektive inom *övriga delar av de fyra nordligaste länen* på motsvarande sätt erhåller en uppflyttning av *två löneklasser* respektive *en löneklass*.

Krisutredningen har till prövning upptagit frågan om *inrättandet av vissa extra ordinarie lärartjänster inom de fyra nordligaste länen*.

Utredningen erinrar, att utredningen tidigare med anledning av uppkommen krissituation vid högre allmänna läroverket i Haparanda i första hand föreslagit, att en *extra ordinarie lektorstjänst* av samma typ som vid folkskoleseminarierna, d. v. s. i *Ce 30*, skulle inrättas. För sådana tjänster vid seminarierna kräves, framhöll utredningen, i princip lektorskompetens; på grund av lärarbristen ha *licentiater med provår* och några få *välmeriterade adjunkter med enbart filosofisk ämbetsexamen* kommit i fråga. Utredningen uttalade som en förhoppning, att samma kompetenskrav som vid seminarierna skulle kunna upprätthållas beträffande den föreslagna tjänsten, men ansåg med hänsyn till det föreliggande bristläget, att även *filosofie magister med genom provår väl vitsordad lärarskicklighet* borde

kunna ifrågakomma. Vidare föreslog utredningen provisoriskt inrättande av en *extra ordinarie adjunktstjänst i Ce 26* samt denna tjänsts besättande, om så bleve erforderligt, med *filosofie magister utan provår*. Såsom paralleller till de föreslagna tjänsterna åberopade utredningen adjunktstjänster i Ce 26 vid de högre tekniska läroverken och högre lönegradsplacerade lärare vid kommunala gymnasier.

Efter att ha vägt fördelar och nackdelar med berörda typer av tjänster mot varandra har utredningens majoritet beslutat föreslå *provisoriskt inrättande av 10 extra ordinarie lektorstjänster i Ce 30* vid de högre allmänna läroverken, *35 extra ordinarie adjunktstjänster i Ce 26* vid de högre allmänna läroverken, samrealskolorna och småskoleseminarierna samt *35 extra ordinarie ämneslärartjänster i Ce 26* eller *Ce 24* vid de kommunala flickskolorna, kommunala mellanskolorna och högre folkskolorna i övre och mellersta Norrland.

En tjänst av någon av dessa typer anser utredningen böra placeras vid en skola, först sedan ordinarie tjänst varit ledigförklarad minst två gånger under loppet av minst ett år utan att kunna besättas med ordinarie innehavare, och sedan alla tänkbara utvägar att på vanligt sätt erhålla tillräckligt kvalificerad vikarie på tjänsten utan framgång prövats. Sedan Kungl. Maj:t bestämt maximiantalet av ifrågavarande tjänster, bör skolöverstyrelsen pröva, hur många av tjänsterna som skall tagas i anspråk. Beslut om tjänsternas placering vid viss skola bör beträffande de statliga skolorna ankomma på skolöverstyrelsen samt beträffande de högre kommunala skolorna ske i samråd med överstyrelsen. Givetvis bör tjänsterna kunna ledigförklaras i vilken författningssenlig ämneskombination som helst. Utredningen finner det önskvärt med en bestämmelse, som möjliggjorde överflyttande efter överstyrelsens beprövande av eventuellt inom övre och mellersta Norrland icke erforderlig tjänst till högre skola med lärarbrist inom annan del av landet.

Skolöverstyrelsen tillstyrker utredningens förslag, dock med vissa modifikationer.

Statkontoret ansluter sig till utredningens förslag.

Övre Norrlands rektorsförening och läroverkslära-
nas riksförbund avstyrka utredningens förslag.

Utredningen föreslår vidare en *höjning av provårsarvodena vid läroverket i Umeå* samt att åtgärder vidtagas för att i lönehänseende jämställa högre folkskolornas ämneslärare med de kommunala mellanskolornas.

Såsom tänkbara stimulerande åtgärder nämner utredningen även *fria semesterresor, statliga stipendier och kommunala lönetillägg åt lärare i Norrland*. Utredningen finner sig dock ej böra föreslå dylika åtgärder.

Departementschefen har anfört huvudsakligen följande.

I sitt betänkande med förslag till vissa generella åtgärder för avhjälpan-
pande av lärarbristen vid de högre skolorna upptar krisutredningen först
till behandling åtgärder, som bör vidtagas för att öka och trygga tillgången
på normalt utbildade lärare, d. v. s. huvudsakligen filosofie
magistrar. Givetvis bör — såsom i flera remissyttranden starkt framhållits
— en ökad examination av normalt utbildade lärare eftersträvas och alla
rimliga åtgärder i detta syfte i första hand vidtagas. I betänkandet liksom
i flertalet yttranden pekas på en allmän löneförbättring för läroverkslärarna
som den viktigaste åtgärden för lärartillgångens säkerställande. Löne-
regleringsfrågan med dess många problem anser jag mig dock icke böra gå in
på i detta sammanhang. Vidare föreslår utredningen, att vissa av univer-
sitetetsberedningen framförda förslag, åsyftande begränsning av den akade-
miska studietiden, utan dröjsmål genomföres. Sålunda tillstyrker utred-
ningen beredningens förslag till reduktion av den obligatoriska betygssum-
man. Utredningen betonar också önskvärdheten av en effektiv studietidssta-
tistik samt framhåller vikten av studietidens förkortning. Jag kan i stort sett
ansluta mig till nu ifrågavarande förslag men anser icke heller dessa spör-
smål böra närmare behandlas i förevarande sammanhang. Jag erinrar om
att kanslern för rikets universitet erhållit uppdrag att inkomma med förslag
till ny examensstadga, i huvudsak byggd på universitetetsberedningens förslag
i bland annat här berörda avseenden. Krisutredningen yrkar även på upp-
rustning av de naturvetenskapliga skolämnena vid universitetet och Stock-
holms högskola i fråga om lokaler och lärarkrafter samt föreslår, att en plan
uppgöres för att möjliggöra utbildning av erforderligt antal filosofie ma-
gistrar. Vid min anmälan av frågorna om anslag till universitet och hög-
skolor för nästa budgetår har jag i viss mån kunnat beakta de sålunda av
utredningen framställda önskemålen. I övrigt torde dessa i förevarande sam-
manhang icke påkalla vidare yttrande från min sida.

Bland åtgärder för att förbättra den normala akademiska utbildningen
av läroverkslärare föreslår krisutredningen slutligen anordnande av en pro-
pedeutisk kurs i matematik m. m. för vissa biologistuderande vid univer-
sitetet i Uppsala. För ändamålet beräknar utredningen ett anslagsbelopp
av 1 875 kronor årligen. En dylik kurs synes mig böra komma till stånd;
om så visar sig erforderligt bör liknande kurser anordnas även vid Lunds
universitet och Stockholms högskola. Frågan om medelsanvisning behand-
lar jag i det följande.

I krisutredningens betänkande har också berörts frågan om förbättring
av de studentsociala förmånerna. Angelägenheten av en sådan förbättring
har starkt understrukits i många yttranden. Jag delar de synpunkter, som
sålunda framförts. Spörsmålet torde dock icke böra bli föremål för när-
mare behandling i detta sammanhang.

Genom här förut berörda åtgärder för att öka tillgången på normalt ut-
bildade lärare för de högre skolorna kan det aktuella lärarbehovet icke vän-
tas bli helt tillgodosett. Det blir nödvändigt att för undervisningen i de
högre skolorna anlita också lärarkrafter utan vanlig akade-
misk utbildning. I de högre skolorna tjänstgör redan nu ett stort
antal lärare utan vederbörlig examen, bland annat ett par hundra folkskol-
lärare. Då det gäller att bedöma behovet av icke-behöriga lärare, bör först
erinras om att anordningar de senaste åren vidtagits för att i görligaste mån
motverka lärarbristen inom ramen för nuvarande lärartillgång. Krisutred-

ningen, som framhåller den väldiga storleksordningen av lärarbehovet vid fortsatt expansion av läroverken, finner en viss ökad ransonering av elevplatser på realskolestadiet ofrånkomlig, innebärande utestängande av eventuellt något tiotusental barn. Utredningen, som också räknar med viss automatisk uppdämning av tillströmningen till de högre skolorna, uppskattar lärarbristen för sexårsperioden 1951—1956 till 1 500 lärare. För närvarande är det enligt utredningens mening icke möjligt att räkna med ytterligare internerna åtgärder inom de högre skolorna för minskning av lärarbehovet. Sistnämnda uppfattning kan jag i huvudsak ansluta mig till. Jag vill dock framhålla, att om krissituationen vid de högre skolorna ytterligare förvärras, kan man icke avstå från att överväga särskilda åtgärder för att begränsa lärarbehovet, exempelvis de av utredningen angivna interna åtgärderna eller minskad användning av fullt kompetenta lärare på realskolans lågstadium. Vad sedan angår storleken av det lärarbehov, som återstår att fylla, torde — såsom skolöverstyrelsen påpekat — en lättnad vara att förvänta till följd av ökad förekomst av i folkskolor inbyggda realskolor. I brist på säkrare hållpunkter i detta hänseende anser jag mig dock böra utgå från ett lärarbehov av ungefär den storlek, utredningen räknat med. Det synes också angeläget att i görligaste mån förhindra, att ökad ransonering av elevplatser i de högre skolorna blir nödvändig.

Enligt krisutredningens förslag kan det angivna lärarbehovet av 1 500 lärare fyllas, om under ettvarvt av de fyra läsåren 1953/57 omkring 400 snabbutbildade lärare tillföres de högre skolorna. Förslaget åsyftar huvudsakligen, att folkskollärare skall med tillhjälp av vissa ekonomiska stödåtgärder stimuleras att förskaffa sig begränsad akademisk utbildning om 1—4 betyg för filosofisk ämbetsexamen (för full kompetens beräknas 6 betyg.) I stort sett kan jag ansluta mig till den tankegång, som lett fram till utredningens förslag. Det ställer sig naturligt att för fyllande av läroverkslärarbristen använda sådana folkskollärare, vilkas värdefulla lärarutbildning förstärkts med akademiska studier av godtagbar omfattning. Med hänsyn till framtidsplanerna för skolväsendet ter sig den föreslagna vidareutbildningen också lämplig. De avsedda betygen kan vidare relativt lätt kompletteras till fullt antal betyg för filosofisk ämbetsexamen. Krisutredningen har också berört frågan om folkskolläraryrketens omfattning. Denna fråga behandlas av mig i samband med anmälan av anslagsäskandena beträffande folkskoleseminariernas avlöningsanslag för nästa budgetår.

Främst bland de utbildningsformer, som krisutredningen föreslår för folkskollärares utbildning till realskollärare, står folkskolläraryrket och tentamina för filosofisk ämbetsexamen med 4 betyg s e n h e t e r, i regel 2 betyg s e n h e t e r i vardera av 2 ämnen. Utredningen föreslår en termins praktisk lärarkurs för lärare med dylik utbildning men räknar med omfattande dispensgivning i detta hänseende. Den sålunda skisserade lärarutbildningen, vilken med rätta kan betecknas som partiell ämbetsexamen, synes mig vara mycket värdefull och böra införas som en ordinarie utbildningsform för läroverkslärare. Krisutredningen förklarar sig beredd att i dubbelämnen, såsom modersmålet och biologi, godtaga betygskombinationen 1 + 1 och även eljest i individuella fall kombinationen 2 + 1 + 1. Universitetskanslern motsätter sig kombinationen 1 + 1 i dubbelämnen och tänker sig i stället särskilda studieplaner för nämnda dubbelämnen med

sikte på skolans behov. Jag ansluter mig till kanslerns uppfattning i denna fråga. För folkskollärare med 4 betyg föreslår utredningen särskilda tjänster vid de högre skolorna. En utbildning, bestående av folkskolläraryxamen och tentamina för fyra betygsenheter i filosofisk ämbetsexamen, synes mig emellertid böra jämföras med filosofisk ämbetsexamen. Folkskollärare med 4 betyg bör därför erhålla samma rätt att söka och inneha lärartjänster vid de högre skolorna som filosofie magister. Folkskollärare med 4 betyg, som genomgått nämnda praktiska lärarkurs eller fått dispens i detta hänseende, bör sålunda kunna erhålla ordinarie adjunktstjänst i Ca 26.

Krisutredningen finner det icke sannolikt att tillräckligt många lärare skall kunna erhållas med erforderlig snabbhet på fyrabetygsvägen. Utredningen föreslår därför även en kompetens för viss tjänstgöring i realskolan för folkskollärare med 2 å 3 betygsenheter i ämbetsexamen. Härvid godtar utredningen 1-betygskurser i 2 ämnen; utredningen förutsätter dock, att 1-betygskurserna utarbetas med stor omsorg och med noggrant beaktande av skolundervisningens behov. Utredningens förslag, som icke mött gensagor i remissyttrandena annat än från kanslern, anser jag mig böra tillstyrka. För folkskollärare med 2 å 3 betyg för ämbetsexamen föreslår utredningen avlöning i form av arvode; utredningen nämner dock icke något belopp. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att bestämma storleken av det arvode, som bör utgå till här avsedd lärare.

I fråga om folkskollärares behörighet som kristendoms lärare föreslår utredningen i anslutning till förslag av universitetsberedningen vissa särskilda regler. Spörsmålet synes mig böra behandlas i samband med prövning av beredningens förslag.

De förutnämnda utbildningsformerna med 4 eller 2—3 betyg avser studier på vanligt sätt vid universitet eller högskolor. För sådana folkskollärare, som icke kan eller vill avbryta sin tjänstgöring i folkskolan för att bedriva universitetsstudier, föreslår krisutredningen anordnande av särskilda fortbildningskurser, förlagda till olika orter i landet. Denna undervisning skall enligt förslaget vara likvärdig med universitetsutbildning och begränsas till de naturvetenskapliga ämnena där lärarbristen tenderar att bli katastrofartad. Utredningen föreslår två kurser i ettvar av ämnena matematik, fysik, kemi, zoologi och botanik. Kurserna, vilka närmast torde avse 1-betygsstudier, skall enligt förslaget förläggas till läroverk och andra högre läroanstalter med välrustade institutioner. Såsom lärare vid kurserna beräknas kunna användas läroverkslärare m. fl., som varit docenter eller eljest har högre vetenskaplig kompetens. Den föreslagna kursverksamheten synes mig vara en mycket värdefull anordning, ägnad att på kort tid frambringa ett större antal lärare med någorlunda nöjaktiga kunskaper, och jag tillstyrker därför, att sådan kursverksamhet anordnas. Antalet kurser torde icke böra fastställas nu utan få framdeles bestämmas av Kungl. Maj:t. Även förläggningssorterna torde få bestämmas av Kungl. Maj:t. Jag vill nämna, att förslaget om anordnande av här ifrågakommande fortbildningskurser tilldragit sig stort intresse. Sålunda har framställningar inkommit om förläggning av kurser till Linköping, Härnösand och Skellefteå; i sistnämnda stad lär redan ett 20-tal folkskollärare ha anmält sig till en matematikkurs. Även i Umeå föreligger intresse för anordnande av en dylik kurs.

Kostnaderna för fortbildningskurserna beräknar krisutredningen för näs-

ta budgetår till 98 700 kronor. Därvid har ej medräknats reseersättningar och traktamenten till kursledare och lärare, stipendier till kursdeltagarna och eventuellt erforderligt engångsanslag till nyanskaffning av fysikmateriel. Jag behandlar frågan om medelsanvisningen i det följande. Om kursverksamheten kan igångsättas redan under innevarande budgetår, torde Kungl. Maj:t få förskottsvis ställa för ändamålet erforderligt belopp till förfogande ur tillgängliga medel. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att bestämma ersättningarna åt ledare, lärare och annan kurspersonal samt att jämväl i övrigt, efter hörande av kanslern och skolöverstyrelsen, meddela erforderliga bestämmelser rörande kursverksamhetens organisation.

I ärendet har föreslagits, att också andra än de, som avlagt folkskolläraryxamen, skulle få tillträde till kurserna samt kunna erhålla sådan behörighet, som avsetts för folkskollärare med 4 eller 2 å 3 betyg i ämbetsexamen. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att framdeles besluta i dessa frågor. Krisutredningens förslag om en utbildningsform med partiell ämbetsexamen för övningslärare torde dock böra övervägas i samband med prövning av gymnastiklärarsakkunnigas betänkande. Jag är också beredd att senare överväga frågan om utnyttjande av civilingenjörer för undervisning i naturvetenskapliga ämnen.

Krisutredningen anser det nödvändigt, att särskilda ekonomiska stödåtgärder vidtages för att stimulera folkskollärare till akademiska studier. I första hand föreslås, att folkskollärare för studier för vinnande av högre lärdomsmeriter skall kunna få tjänstledighet med endast B-avdrag i analogi med vad som enligt stadgande i 28 § B Läroverk m. m. 1 a) i statens allmänna avlöningsreglemente gäller för där avsedda lärarkategorier. Jag tillstyrker detta förslag. För förslaget syns ändring av folkskolans avlöningsreglemente icke böra göras, utan Kungl. Maj:t torde böra utverka riksdagens bemyndigande att utfärda särskilda bestämmelser i ämnet. Utredningen föreslår också, att folkskollärare skall kunna erhålla stipendium under studietiden, dock icke under budgetår, då B-avdrag åtnjutes. För studier i vanlig ordning vid universitet eller högskola föreslår utredningen ett stipendiebelopp av 2 000 kronor för år. Under hänvisning till den kritik, som i remissyttrandena framförts mot detta förslag, avstyrker jag inrättande av dylika stipendier. Ifrågavarande studerande bör däremot kunna komma i åtnjutande av räntefria studielån och lån med statlig kreditgaranti samt övriga studentsociala förmåner på samma sätt som andra universitets- och högskolestuderande. För deltagare i fortbildningskurs föreslår utredningen ett stipendiebelopp av 500—800 kronor; storleken avses i varje enskilt fall skola bestämmas av skolöverstyrelsen med hänsyn till kursens längd. I denna del anser jag mig kunna biträda utredningens förslag, dock att stipendium må kunna utgå även till B-avdragsberättigad tjänstledig lärare. Jag vill erinra om att viss resekostnads- och traktamentsersättning utgår till deltagare i andra fortbildningskurser samt att folkskollärare kan få stipendier för studier i engelska. Krisutredningen beräknar antalet stipendier å 500—800 kronor till högst 192 och kostnaden för dessa under nästa budgetår till 125 000 kronor. Jag återkommer till frågan om denna medelsanvisning i det följande.

Såsom ytterligare åtgärder i syfte att stimulera intresset för lärartjänstgöring och vidareutbildning föreslår utredningen vissa bestämmelser om reseersättning och dagersättning till vikarierande lärare. Frågan om rese-

ersättning torde böra upptas till prövning i ett större sammanhang. Vad angår förslaget om dagersättning, torde det få ankomma på Kungl. Maj:t att framdeles besluta i ämnet.

För de föreslagna krisåtgärdernas genomförande torde särskild medelsanvisning erfordras. För ändamålet synes böra anvisas ett enda anslag med benämningen Vissa åtgärder för avhjälpande av lärarbristen vid högre skolor. För den ökade lärarutbildningen vid universitet och högskolor föreslår universitetskanslern ett klumpbelopp av förslagsvis 750 000 kronor. De kostnader, som bör bestridas ur det föreslagna anslaget, avser för universitetens och högskolornas vidkommande främst förstärkning av lärarkrafterna och ökning av materielutgifterna. Också andra utgiftsändamål, som icke nu synes behöva närmare preciseras, torde ifrågakomma. Jag beräknar för den ökade akademiska undervisningen för motverkande av lärarbristen ett belopp av 500 000 kronor. För fortbildningskurserna har krisutredningen beräknat 98 700 kronor, varvid vissa eventuella utgifter poster uteslutits. Jag anser sistnämnda belopp för lågt och beräknar för min del en kostnad av omkring 125 000 kronor för nästa budgetår. För stipendier åt kursdeltagarna bör vidare beräknas det av utredningen föreslagna beloppet av 125 000 kronor. Kostnaderna för folkskollärares löneförmåner under studieledighet, för studentsociala förmåner åt här ifrågasvarande folkskollärare samt för vissa förmåner åt vikarierande lärare torde böra bestridas i samma ordning som eljest tillämpas för dylika förmåner. Jag föreslår alltså, att det särskilda anslaget uppföres med 750 000 kronor. Anslaget bör få reservationsanslags natur. Då det ställer sig svårt att nu bedöma medelsbehovet för de olika utgiftsändamålen, särskilt med hänsyn till ovissheten om hur många folkskollärare som under nästa budgetår kommer att begagna sig av de särskilda utbildningsmöjligheterna, torde det få ankomma på Kungl. Maj:t att inom anslagets ram fritt förfoga över anslagsmedlen för därmed avsedda ändamål.

Lärarbristen vid de högre skolorna är särskilt framträdande i Norrland, där ju även under tider med bättre lärartillgång svårigheter föreläggat att anskaffa kompetenta lärare. I sitt särskilda betänkande om åtgärder för avhjälpande av ämneslärarbristen vid de högre skolorna i övre och mellersta Norrland undantar krisutredningen från det norrländska bristområdet Gävleborgs län; i anslutning härtill avser jag i det följande med uttrycket Norrland endast de fyra nordligaste länen. Lärarbristen i Norrland är särskilt markant vid samrealskolor, kommunala mellanskolor och högre folkskolor samt är starkast i fråga om naturvetenskapliga ämnen. I sitt betänkande har krisutredningen såsom en grundsats angivit, att den nu otillräckliga lärararbetskraften bör så fördelas, att ingen del av landet bringas i ett alldeles ohållbart läge. Utredningen har alltså närmast inriktat sig på egentliga krisåtgärder.

Tänkbara åtgärder för motverkande av lärarbristen i Norrland uppdelar utredningen i dirigerande och stimulerande. Bland ifrågakommande dirigerande åtgärder föreslår utredningen endast ledigförklarande av extra ordinarie lärartjänster såsom ords- och ämnesbunnda, varigenom yngre lärare, som vill ha dylika tjänster, i åtskilliga fall skulle tvingas att söka tjänster i Norrland. Förslaget, som icke biträts av en minoritet inom utredningen, har avstyrkts i de flesta remissyttrandena. Skolöverstyrelsen har bland annat framhållit de administrativa svå-

righeter, som den föreslagna anordningen skulle medföra. Jag anser mig icke böra tillstyrka utredningens förslag i denna del.

Bland tänkbara åtgärder av stimulerande natur diskuteras i utredningens betänkande och i remissyttrandena framför allt införande av en provisorisk avlöningsförstärkning åt alla lärare i Norrland och inrättande av vissa extra ordinarie tjänster, vilka skulle kunna besättas med lärare med lägre kompetens än som eljest erfordras för dylika tjänster. Vad först angår frågan om provisorisk avlöningsförstärkning, diskuteras i betänkandet i anslutning till förslag av Övre Norrlands rektorsförening, årliga lönetillägg med 2 000 kronor åt lärare i övre Norrland och med 1 000 kronor åt lärare i mellersta Norrland. Kostnaden för dylika lönetillägg skulle för budgetåret 1950/51 ha uppgått till cirka 1 030 000 kronor. Utredningens majoritet anser sig för närvarande böra avstå från att föreslå dylikt lönetillägg. Denna uppfattning delas av statskontoret och lönenämnden. Skolöverstyrelsen anser en avlöningsförstärkning vara det effektivaste medlet för att förbättra lärartillgången och föreslår för ändamålet en högre löneklassplacering för norrlandslärarna med anknytning till kallortsgrupperingen; statsverkets kostnader härför beräknar överstyrelsen till omkring 830 000 kronor jämte rörligt tillägg därå. Reserverna inom utredningen, Läroverkslärarnas riksförbund m. fl. förordar lönetillägg med olika belopp. Jag är icke beredd att i detta läge upptaga frågan om eventuella avlöningsförstärkningar eller lönetillägg till behandling, eftersom detta spörsmål i första hand bör övervägas i samband med frågan om allmän lönereglering för läroverkslärarna.

Den av krisutredningens majoritet föreslagna anordningen med inrättande av vissa extra ordinarie tjänster åsyftar att i fall då en krissituation uppstått vid en skola, tillförsäkra skolan lärare, som har akademisk utbildning om också icke full kompetens. I betänkandet föreslås inrättande av högst 10 lektorstjänster i Ce 30 vid högre allmänna läroverk, högst 35 adjunktstjänster i Ce 26 vid dylika läroverk eller vid samrealskolor och småskoleseminarier samt högst 35 ämneslärartjänster i Ce 26 eller Ce 24 vid kommunala flickskolor, kommunala mellanskolor och högre folkskolor. Dylik tjänst avses skola placeras vid en skola först sedan en ordinarie tjänst i motsvarande lönegrad varit ledigförklarad minst två gånger under loppet av minst ett år utan att kunna besättas med ordinarie innehavare. Sedan Kungl. Maj:t bestämt maximiantalet, skulle det huvudsakligen ankomma på skolöverstyrelsen att pröva, hur många av ifrågavarande extra ordinarie tjänster som skulle tagas i anspråk. Nu avsedd extra ordinarie tjänst bör tillsättas medelst förordnande tills vidare. I betänkandet har icke närmare angivits, vilka kompetensfordringar som skulle gälla för de föreslagna tjänsterna. För lektorstjänst synes emellertid även filosofie magister med provår kunna ifrågakomma. Såsom en fördel med den föreslagna anordningen framhålles, att de extra ordinarie tjänsterna ersätter ordinarie tjänster och att anordningen därför icke innebär någon merutgift för statsverket. Ärligen bör emellertid enligt betänkandet omprövas, i vad mån de extra ordinarie tjänsterna erfordras. Detta bör gälla de tjänster, som vid provningstillfället är vakanta. Såsom en nackdel med de föreslagna lektorstjänsterna nämnes i betänkandet, att de kan bli besatta med redan befintliga lärare vid vederbörande skolor, varigenom ingen ökning av

lärarantalet uppnås, men ett dylikt förlopp anses av vissa skäl icke oundvikligt.

Utredningsmajoritetens förslag förordas av statskontoret och lönenämnden samt — med viss avvikelse — av skolöverstyrelsen. Förslaget avstyrkes däremot av en minoritet inom utredningen och av de i ärendet hörda sammanslutningarna. För min del finner jag den föreslagna anordningen med särskilda extra ordinarie tjänster — vilken redan på visst sätt tillämpats vid läroverket i Haparanda — böra godtagas såsom en krisåtgärd av provisorisk natur, motiverad av nödvändigheten att finna en snabb lösning på bristproblemet. Då de föreslagna extra ordinarie tjänsterna skall ersätta ordinarie tjänster, som ej kunnat tillsättas, torde av riksdagen böra inhämtas medgivande, att under nästa budgetår ordinarie tjänster må på sätt här föreslagits utbytas mot extra ordinarie tjänster med samma lönegradsnummer. I så fall torde någon ändring av personalförteckningen för allmänna läroverken icke bli erforderlig.

Krisutredningen föreslår vidare höjning av arvodena vid praktiska lärarkursen vid läroverket i Umeå. Jag anser mig icke böra tillstyrka en separat reglering av dessa arvoden. Icke heller finner jag mig nu kunna upptaga frågan om högre löneställning för ämneslärare vid högre folkskolor till prövning; spörsmålet synes i första hand böra prövas av 1949 års tjänsteförteckningskommitté.

Såsom tänkbara stimulerande krisanordningar nämner utredningen även fria semesterresor, statliga stipendier och kommunala lönetillägg åt lärare i Norrland. Utredningen anser sig dock ej böra föreslå dylika åtgärder. Jag ansluter mig under nuvarande förhållanden till utredningens ställningstagande.

Det i *motionerna I: 423 och II: 595* framställda förslaget innebär att särskilda medel — sammanlagt 174 200 kronor — skulle anvisas för att vid Stockholms högskola möjliggöra en ökad examination i vissa skolämnen. I detta syfte beräknas erforderligt dels 149 000 kronor för fysiska institutionens del för lokalutvidgning, tilläggsarvoden för assistenter, engångsanslag för inköp av materiel samt årligt materielanslag, dels 12 000 kronor för undervisning i matematik genom en biträdande lärare, dels ock 13 200 kronor för undervisning i engelska genom ytterligare en lektor.

Till stöd för det i *motionerna I: 427 och II: 593* gjorda yrkandet om anordnande av vissa *kompletteringskurser i matematik* har anförts bland annat följande.

Inte inom något ämne torde olikheten i förkunskaper för dem, som börjar universitetsstudier, vara större än i matematik. Redan nu finns här fyra grupper: latinare med och latinare utan matematik i studentexamen samt realare med och realare utan specialmatematik. Enligt departementschefens förslag tillkommer gruppen folkskollärare utan studentexamen, och om den allmänna gymnasielinjen realiserats tillkommer ytterligare någon grupp.

I den av departementschefen aktualiserade situationen har vi att räkna med fem grupper. Detta är ett problem i och för sig, men det blir ett *stort* problem, när det nu är nödvändigt att jämna vägen till universitet och högskola för en bred ström av matematikstuderande.

Universitetsundervisningen bör rimligen kunna räkna med likartade förkunskaper hos de studerande, och dessa synas — av skäl som torde framgå av det följande — lämpligen böra utgöra vad som kräves för godkänt betyg i specialmatematik i studentexamen.

De flesta realare med specialmatematik i sin examen söker sig nu till de tekniska högskolorna, och det finnes anledning att räkna med att så blir förhållandet även i fortsättningen. Det finnes därför hos de flesta av de blivande studerandena i matematik en mer eller mindre stor lucka mellan deras faktiska kunskaper i ämnet och de för universitetsstudier nödvändiga förkunskaperna. Om man i någon mån skall kunna erhålla det antal matematiklärare, som är önskvärt och nödvändigt, måste man söka lämpliga metoder att fylla ut denna lucka.

Även om lärarbristen är störst inom det naturvetenskapliga ämnesområdet är den stor inom så gott som alla skolämnen med undantag för klassiska språk. De, som planerar universitetsstudier, studenter och folkskollärare, vet därför, att det innebär ungefär lika stora befordringsmöjligheter vilka ämnen de än väljer. Att i sådant fall studietidens längd kan komma att få stor betydelse för ämnesvalet är högst sannolikt. Om man i studietiden inräknar den tid, som åtgår för att inhämta de bristande förkunskaperna i matematik, blir studietiden störst för detta ämne. Man riskerar då att även sådana, som av personliga skäl skulle vilja ägna sig åt matematikstudier, av ekonomiska skäl väljer andra ämnen.

Det är därför önskvärt, att statsmakterna i nuvarande situation vidtager åtgärder, som underlättar kompletteringen av de för högre studier i matematik nödvändiga förkunskaperna, och att dessa åtgärder blir av den art, att de ej verkar förlängande på den egentliga studietiden. Främst synes detta mål kunna nås därigenom att studenter och folkskollärare beredes tillfälle att i hemorten slutföra dessa kompletteringar. Att här ge detaljerade förslag till åtgärder synes ej vara lämpligt. Emellertid torde ett förslag till lösning av problemet i stora drag kunna skisseras på följande sätt:

1) Vid folkskoleseminarier anordnas frivilliga kurser i matematik och specialmatematik för studentexamen och sådana anordningar vidtages, att dessa kurser bygger på matematikkursen för folkskollärare.

2) Vid läroverk anordnas, där så påfordras, liknande kurser.

3) Väl utarbetade korrespondenskurser inom ifrågasvarande områden av matematiken ställes till deras förfogande, som ej kan delta i nyssnämnda kurser.

För att kurserna skall stimulera till fortsatta studier bör de göras kostnadsfria. Det kunde ifrågasättas, om inte statsverket även borde bestrida de direkta kostnaderna för själva fyllnadsprövningarna för dem, som önskar undergå sådana.

I Kungl. Maj:ts proposition nr 153 hemställes, att 750 000 kronor anvisas för budgetåret 1952/53 för åtgärder i syfte att avhjälpa lärarbristen vid högre skolor. I vad mån detta anslag kommer att tagas i anspråk, kan ej nu bedömas. Sannolikt kommer det ej att fullt utnyttjas, då de åtgärder, som föreslås, är av helt ny karaktär. Man har därför att räkna med att anslaget kan räcka till även för de kompletteringskurser i matematik, som här ovan skisserats. Något extra anslag utöver vad Kungl. Maj:t begärt torde sålunda ej behöva beviljas för ändamålet i fråga.

Utskottet.

Såsom av den lämnade redogörelsen framgår har den ökade tillströmningen till de högre skolorna medfört många problem, av vilka det allvarligaste är den utpräglade bristen på ämneslärare, särskilt i de naturvetenskapliga ämnena. Då — såsom departementschefen understrukit — det årliga tillskottet av lärare till de högre skolorna dessutom är alldeles för litet, kommer lärarbristen att snart förvärras, om icke snabbt verkande åtgärder för avhjälpan av denna brist vidtagas. Departementschefen har i detta syfte räknat med ökad användning av folkskollärare i de högre skolorna, och för möjliggörande av detta föreslagit dels att folkskolläraryxamen och 4 betygsenheter i filosofisk ämbetsexamen skall ge samma kompetens som avlagd filosofisk ämbetsexamen, dels att folkskollärare med 2 å 3 betygsenheter i filosofisk ämbetsexamen skola beredas anställning på realskolestadiet, varvid de skola åtnjuta av Kungl. Maj:t till storleken bestämt arvode utöver folkskollärlönen, dels att särskilda fortbildningskurser i naturvetenskapliga ämnen, likvärdiga med universitetsutbildning och motsvarande 1-betygsstudier i filosofisk ämbetsexamen, skola anordnas, dels att deltagarna i dessa kurser skola erhålla stipendier om 500—800 kronor, dels att folkskollärare skola få vidgad rätt till lön med B-avdrag under tjänstledighet för studier, dels att för den ökade akademiska undervisningen samt för bekostande av de angivna kurserna och stipendierna skall anvisas ett reservationsanslag av 750 000 kronor, dels ock att för avhjälpan av lärarbristen i Norrland skola inrättas högst 10 lektorstjänster i Ce 30 vid högre allmänna läroverk, högst 35 adjunktstjänster i Ce 26 vid dylika läroverk eller vid samrealskolor och småskoleseminarier samt högst 35 ämneslärartjänster i Ce 26 eller Ce 24 vid kommunala flickskolor, kommunala mellanskolor och högre folkskolor, vilka tjänster äro avsedda att ersätta ordinarie tjänster som icke kunna tillsättas; för innehav av de extra ordinarie tjänsterna skule krävas mindre kompetens än vad eljest gäller.

Utskottet har vid sin prövning av förevarande förslag, icke funnit sig böra biträda vad departementschefen förordat i fråga om att extra ordinarie lärartjänster av angivet slag skulle avses uteslutande för de fyra nordligaste länen. Utskottet har nämligen för sin del kommit till den uppfattningen, att det är ändamålsenligare att dylika extra ordinarie tjänster inrättas för landet i dess helhet. Det av departementschefen föreslagna antalet tjänster bör emellertid vid sådant förhållande utökas för att tillgodose uppkommande behov på olika håll. Utskottet förordar därför, att lektorstjänsterna i Ce 30 må uppgå till högst 15, adjunktstjänsterna i Ce 26 till högst 50 och ämneslärartjänsterna i Ce 26 eller Ce 24 till likaledes högst 50.

Såvitt utskottet kunnat finna överensstämmer det yrkande, som gjorts i motionerna I: 424 och II: 594, i allt väsentligt med den ståndpunkt departementschefen intagit till de olika i motionerna berörda spörsmålen. Vid

sådant förhållande böra dessa motioner icke till någon riksdagens åtgärd föranleda.

De i motionerna I:425 och II:592 ifrågasatta särskilda åtgärderna för att förbättra lärartillgången i Norrland har utskottet, vid den prövning utskottet ägnat dessa uppslag, icke funnit sig böra tillstyrka.

Ej heller är utskottet berett att tillstyrka vad i motionerna I: 198 och II:249 föreslagits.

Beträffande motionerna I: 423 och II: 595 vill utskottet framhålla, att de däri angivna åtgärderna falla inom ramen för den av departementschefen avsedda utbyggnaden av universitetens och högskolornas kapacitet för den ökade lärarutbildningen, för vilket ändamål han beräknat ett belopp av 500 000 kronor. Därest de i motionerna angivna åtgärderna vid Stockholms högskola av Kungl. Maj:t befinnas helt eller delvis böra komma till stånd, synes någon medelsanvisning utöver den av Kungl. Maj:t i propositionen äskade icke erfordras för ändamålet. Utskottet avstyrker därför bifall till motionerna I: 423 och II: 595.

Vad angår motionerna I: 426 och II: 591, vari hemställts att anslaget till naturastipendier vid universiteten och vissa högskolor måtte ökas med 100 000 kronor, torde detta spörsmål lämpligen böra upptagas till bedömande i samband med universitetens och högskolornas anslagsäskanden för budgetåret 1953/54. Utskottet kan därför icke ansluta sig till detta motionsvis framförda förslag.

Utskottet har funnit, att vägande skäl blivit anförda för det i motionerna I: 427 och II: 593 framställda förslaget om anordnande av kompletteringskurser i matematik, motsvarande fordringarna för ämnet specialmatematik i studentexamen. Utskottet förutsätter därför, att Kungl. Maj:t efter närmare utredning tager denna fråga under omprövning. Utskottet har icke något att erinra mot att, därest det därvid visar sig ändamålsenligt att vidtaga åtgärder i angivna syfte, de av ifrågavarande kurser föranledda kostnaderna bestridas av det ovannämnda, av Kungl. Maj:t äskade reservationsanslaget. Utskottet får i detta sammanhang erinra om att departementschefen förordnat anordnande av i viss mån liknande kurser, nämligen i matematik m. m. för biologistuderande vid universitetet i Uppsala, eventuellt jämväl vid universitetet i Lund och vid Stockholms högskola.

Vad i motionerna I: 427 och II: 593 i övrigt hemställts anser utskottet icke böra till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Under åberopande av vad sålunda anförts hemställer utskottet,

I. att motionerna I:424 och II:594 icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda;

II. att motionerna I:425 och II:592, i vad de avse avlösningsförstärkning åt lärare vid högre skolor inom de nordligaste länen, icke må av riksdagen bifallas;

III. att riksdagen må, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I:427 och II:593, såvitt de avse kompletteringskurser i matematik, ävensom med avslag å motionerna I:425 och II:592, såvitt de icke behandlats under II,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att för budgetåren 1952/56 meddela bestämmelser om rätt för folkskollärare att under tjänstledighet för studier åtnjuta lön med B-avdrag i enlighet med vad departementschefen förordat,

b) medgiva, att ordinarie lärartjänster vid högre skolor må tills vidare från och med budgetåret 1952/53 i den omfattning och på det sätt utskottet i det föregående förordat utbytas mot extra ordinarie tjänster,

c) godkänna av utskottet i övrigt förordade åtgärder för avhjälpande av ämneslärarbristen vid högre skolor;

IV. att riksdagen må, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I:198 och II:249, I:423 och II:595 samt I:426 och II:591, till *Vissa åtgärder för avhjälpande av läraryrket vid högre skolor för budgetåret 1952/53* under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 750 000 kronor;

V. att motionerna I:427 och II:593, såvitt de icke behandlats under III., icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 20 maj 1952.

På statsutskottets vägnar:
MARTIN SKOGLUND.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit från första kammaren: herrar Gustaf Karlsson, Iwar Anderson, Näs-gård, Ohlon, Leander, Gillström, Eric Ericson, Pålsson, Näsström, Berg, fru Lindström, herrar Edvin Thun, Bergman, Söderquist och Arrhén; samt

från andra kammaren: herrar Skoglund i Doverstorp, Malmberg i Skövde, Svensson i Grönvik, Andersson i Malmö, Wallentheim, Lindholm, Staxäng, Bergstrand, Åkerström, Hoppe, Petterson i Degerfors, fröken Elmén, herrar Onsjö, Nihlfors och fröken Nygren.

Reservationer.

1) av herrar *Bergh*, *Arrhén* och *Staxäng*, vilka i anledning av motionerna I:424 och II:594 ansett, att

dels det stycke på s. 23 och 24 i utskottets yttrande, som börjar med orden »Såvitt utskottet» och slutar med orden »åtgärd föranleda». bort ha följande lydelse:

»Utskottet finner angeläget understryka yrkandet i motionerna I:424 och II:594, att riksdagen måtte uttala att kombinationer med mindre än 4 betygsenheter betraktas som tillfälliga krisanordningar och icke leda till bestående kompetensnormer. Meritvärderingen vid tjänstetillsättningen vid läroverken skall gynna den högre kompetensen för att stimulera till fullvärdig utbildning. Snabbutbildningskurser för lärare, motsvarande fordringarna för 1 betygsenhet, böra stå under noggrann kontroll av universitet och högskolor. Det synes vidare angeläget att företa en omprövning av hela frågan om rekryteringsbehovet, så snart läget kan överblickas och det kan fastställas. Huruvida utvecklingen gått därhän, att svårigheterna bli bestående endast i vissa ämnen, och de i propositionen angivna åtgärderna således kunna avvecklas för övriga ämnen.»

dels ock utskottets hemställan under I. bort ha följande lydelse:

»I. att riksdagen må, i anledning av motionerna I:424 och II:594 i skrivelse till Kungl. Maj:t giva tillkänna vad utskottet anfört;»

2) av herrar *Bergh, Arrhén* och *Staxäng*, vilka i anledning av motionerna I:425 och II:592 ansett, att

dels det stycke på s. 24 i utskottets yttrande, som börjar med orden »De i» och slutar med orden »böra tillstyrka», bort ersättas med text av följande lydelse:

»Med tanke på den omfattande brist på kompetenta lärare, som för närvarande råder vid högre skolor i de fyra nordligaste länen har utskottet ansett sig böra tillstyrka en särskild löneförstärkning i enlighet med vad som föreslagits i motionerna I:425 och II:592. Förhållandena inom dessa områden, där bristen är särskilt kännbar, tvinga till speciella åtgärder. Utskottet delar motionärernas och skolöverstyrelsens mening, att en avlöningsförstärkning är det effektivaste sättet att förbättra lärarrekryteringen i övre och mellersta Norrland. Överstyrelsen föreslår, att lärare vid högre skolor inom kallortsområdena III—IV erhålla en löneplacering, som med tre löneklasser, dock högst två över den högsta för ifrågavarande tjänst gällande löneklassen, överstiger vad som eljest skolat gälla, samt att lärare inom kallortsområdena I—II resp. inom övriga delar av de fyra nordligaste länen på motsvarande sätt uppflyttas två resp. en löneklass. Utskottet förordar en löneförstärkning i enlighet härmed.»

dels ock utskottets hemställan under II bort ha följande lydelse:

II. att riksdagen må, med bifall till motionerna I:425 och II:592, såvitt nu är i fråga, medgiva, att lärare vid högre skolor inom Västerbottens och Norrbottens län skola erhålla en lönegradsplacering, som med tre löneklasser, dock högst två över den högsta för ifrågavarande tjänst gällande löneklassen, över

stiger vad eljest skolat gälla, samt att lärare inom Västernorrlands och Jämtlands län på motsvarande sätt uppflyttas två resp. en löneklass;»

2) av herrar *Bergh, Arrhén, Skoglund* i Doverstorp, *Staräng*, fröken *Elmén* och herr *Nihlfors*, vilka i anledning av motionerna I:198 och II:249 ansett, att

dels efter det stycke på s. 24 i utskottets yttrande, som börjar med orden »Ej heller» och slutar med »II:249 föreslagits», bort ha följande lydelse:

»I anslutning till motionerna I:198 och II:249 har utskottet funnit anledning att förorda en utvidgning av existerande stipendiesystem inom undervisningsväsendet till att omfatta stipendier till sådana studerande vid universitet och högskolor, som förbinda sig att efter examen tjänstgöra som lärare vid högre skolor i övre Norrland. Stipendierna böra bestämmas till 2 000 kronor för år. I övrigt torde få ankomma på Kungl. Maj:t att utfärda erforderliga tillämpningsföreskrifter. Utskottet uppskattar medelsbehovet för ändamålet till 200 000 kronor, med vilket belopp det av Kungl. Maj:t äskade anslaget bör uppräknas.»

dels ock utskottets hemställan under II bort ha följande lydelses:

»IV. att riksdagen må, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I:198 och II:249 ävensom med avslag å motionerna I:423 och II:595 samt I:426 och II:591, till *Vissa åtgärder för avhjälpande av lärarbristen vid högre skolor* för budgetåret 1952/53 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 950 000 kronor;»